

LBRIS

We know
books

Academia Română

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

ÎN CĂUTAREA CELUILALT **Diplomație, război, memorie**

In Honorem
Ileana Căzan

Volum omagial coordonat de
Mioara Anton, Georgiana Țăranu

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Cuprins

Istoria ca poveste (Mioara ANTON, Georgiana ȚĂRANU)	7
Strategii ai Evului Mediu: regi, voievozi, soții, cămătari	17
Ovidiu CRISTEA, Ecaterina LUNG, Ficțiune și istorie în Evul Mediu Timpuriu: Carol cel Mare și longobarzii în <i>Chronicon Salernitanum</i>	19
Ioan-Aurel POP, Alexandru SIMON, Unchiul lui Konrad Peutinger, Hektor Müllich, despre „Valahia” și Transilvania la 1467.....	37
Alexandru SIMON, Femeile fatale ale sfântului	45
Ioan DRĂGAN, Contribuția Mariei Holban la cercetarea nobilimii românești din Regatul ungar	69
Mária PAKUCS-WILLCOCKS, De la voievod la principe și rege: Ștefan Báthory în primele luni ale anului 1576	83
Lidia COTOVANU, Agenți ai operațiunilor de (micro)credit în Țările Române: mănăstiri, grupuri de solidaritate și cămătari	93
Călători, misionari și prieteni străini.....	115
Ovidiu OLAR, Giulio Mancinelli SI (†1618) și călătoria sa prin Valahia și Moldova.....	117
Daniela BUȘĂ, Străini în spațiul românesc în vremea revoluției de la 1848: observatori și agenți în misiune.....	143
Bogdan POPA, O regiune în schimbare. Călătoria lui Karl Ferdinand Peters în Dobrogea otomană (1864)	155
Emanuel PLOPEANU, Război și societate în Balcani și Dobrogea în viziunea lui Ahmet Râsim (decembrie 1916-ianuarie 1917).....	185
Daniel CITIRIGĂ, „O țară a nenorocirii și a morții”: România văzută de membrii Misiunii Crucii Roșii Americane în Primul Război Mondial (1917- 1918)	201
Raluca TOMI, O amiciție din perioada Marelui Război: Nicolae Iorga și Septime Gorceix.....	231

Legislație, cultură și propagandă	247
Adrian-Alexandru HERȚA, Sistemul electoral al Republicii de la Weimar: fundamente politice și juridice	249
Georgiana ȚĂRANU, <i>All'italiana</i> : influența Italiei fasciste în România interbelică (1922-1927)	263
Radu TUDORANCEA, Abordări și politici oficiale privind memoria Marelui Război în interbelic. Reconstruirea/reconstituirea unei întregi comunități-Satul Mărăști/Răcoasa	287
Camelia ZAVARACHE, „Mlădiind și potrivit școala după trebuințele locului”. Proiecțiile lui Dimitrie Gusti asupra învățământului primar și normal în România anilor '30	299
Florin ANGHEL, România și Slovacia în „lumea nouă” a Axei. Propagandă, propagandiști și relații culturale (1940-1944)	325
Istории fluide: război, comunism și postcomunism	357
Viorel ACHIM, Despre deportare la persoana întâi singular feminin: petiția Margaretei Dodan, o femeie romă din Iași deportată în Transnistria	359
Mioara ANTON, România comunistă sub ape. Inundațiile dezastruoase din anii '70 și criza infrastructurii	379
Gabriel Stelian MANEA, Polonia în 1983. Speranțe și îngrijorări în așteptarea Papei Ioan Paul al II-lea	405
Simion GHEORGHIU, Însemnări despre destindere: percepții sovietice ..	431
Cristian VASILE, Monumente sub semnul controverselor: statuile ecvestre ale regilor României din perioada interbelică până în postcomunism.....	441
Metin OMER, Diplomatie, istorie, afaceri și turism: România post-comunistă în memorii și note de călătorie turcești	467

LBRIS

We know
books

Strategi ai Evului Mediu: regi, voievozi, soții, cămătari

Ficțiune și istorie în Evul Mediu Timpuriu: Carol cel Mare și longobarzii în *Chronicon Salernitanum*

*Fiction and History: Charlemagne and the Lombards of Benevento in
Chronicon Salernitanum*

Ovidiu CRISTEA*, Ecaterina LUNG**

„Old stories grow like weeds
Steven Erikson”, *The Gardens of the Moon*

Abstract: *During the Middle Age, history was a literary genre among many others. As a result, fiction and truth were intertwined categories each one supporting the other. The legends, the anecdotes and cautionary tales used by the chroniclers were a part of a textual strategy aimed to impress the audience and to convey a moral message as history was first and foremost, according to a Ciceronian dictum, magistra vitae. The starting point of the present article is a fragment of Chronicon Salernitanum, an anonymous work written towards the end of the 10th century, which focuses on the relation between Charlemagne and the duke of Benevento, Arichis II, after the fall of the Lombard Kingdom in 774. For the anonymous chronicler, despite the overwhelming military superiority of the Franks, the Lombards of Benevento were able to preserve their autonomy due to the wisdom of their leader, Arichis II. The Lombard soothed the anger of his royal rival by means of an astute diplomacy. His emissaries – all of them member of the clergy – were able to appease Charlemagne’s anger using humbleness, astuteness and Biblical examples. Eventually, the Frankish King abandoned the idea to conquer Benevento and accepted to conclude a peace punishing Arichis only by a symbolic gesture.*

Keywords: *Fiction, history, Chronicon Salernitanum, Charlemagne, Arichis II.*

---

* Institutul de Istorie „N. Iorga”, Academia Română. E-mail: cristeano@gmail.com

** Universitatea din București. E-mail: ecaterina.lung@gmail.com

Ficțiunea este o parte integrantă a istoriei scrise¹ și aceasta întrucât caracterul ficțional nu este o funcție a valorii de adevăr, ci a pretenției de veridicitate². Repetând o concluzie formulată de Bernard Guenée, istoria a fost, în Evul Mediu, un gen literar printre atâtea altele³, iar mulți autori medievali nu s-a sfiit să apeleze la istorioare, fabule, legende pentru a capta atenția audienței. Și aceasta pentru că, respectivele povestiri au sublimat istoria, i-au conferit o aură exemplară care a putut să transmită audienței un model de urmat, sau – dimpotrivă – un contra-model de evitat. În ultimă instanță, acest raport autor-public a fost esențial. Apelul la ficțiune a depins întotdeauna de receptori care au putut accepta sau nu pactul ficțional propus de autor⁴.

Unii istorici moderni au privit cu scepticism această întrepătrundere dintre istorie și ficțiune, în timp ce alții au încercat să separe faptele veridice de elementele fabuloase⁵. Abia în ultimele decenii „ficțiunea” a început să fie reconsiderată ca element intrinsec al textelor în care este inserată și ca parte a unei strategii narrative care ne poate spune foarte multe despre mizele unui text medieval.

Rândurile de față încearcă să urmeze ultima dintre metodele de analiză anterior amintite. Intenția textului dedicat istoricului, colegei și prietenei

---

¹ Hayden White, *The Fictions of Factual Representation*, în A. Fletcher (ed.), *The Literature of Fact. Selected Papers from the English Institute*, New York, 1976, pp. 21-44; v. însă și observațiile lui Walter Pohl, *History in fragments: Montecassino's politics of memory*, „Early Medieval Europe”, 10, 2001, no. 3, pp. 343-374 (347): „It may surely be useful to analyze all historiography as 'fiction of fact'. But that makes it difficult to grasp the way in which fact continually threatens to subvert fiction and to break up its coherence, so that all sorts of textual strategies are required to impose significance and narrative unity upon resistant material”.

² Florin Curta, *Gesta Hungarorum as Parody. The Literary Analysis of a Medieval Text în Magistra famosa. Zbornik u čast profesorici Mirjani Matiević Sokol*, 2023, pp. 343-418 (347): „However, fictionality is not a function of truth value, but of truth claim”.

³ Bernard Guenée, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Aubier-Montaigne, Paris, 1980, pp. 18-20 și 27-29.

⁴ Monika Otter, *Inventiones: Fiction and Referentiality in Twelfth-century English Historical Writing*, University of North Carolina Press, pp. 7-9: „for fiction to be recognized as such, there must be a *contract* that suspends or *brackets* truth claims and therefore protects the speaker from the charge of lying, although in a strictly referential reading his or her assertions may not correspond with reality”; Florin Curta, *Gesta Hungarorum as Parody*, p. 347: „Neither a linguistic property, nor a function of truth in assertions, fictionality in medieval literature has therefore been treated recently as a contract between author and audience”. Pentru pactul ficțional Umberto Eco, *Six Walks in the Fictional Woods*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts), 1994, în special cap. 6 *Fictional Protocols*, pp. 117-140.

⁵ Pentru istoriografia românească un bun exemplu este cel al lui Constantin C. Giurescu, *Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce*, „Studii de etnografie și folclor”, București, 1968, pp. 1-63 (extras).

Ileana Căzan constă în încercarea de a surprinde felul în care „ficțiunea”, mai precis, anecdotele, povestirile sau legendele au putut fi folosite în Evul Mediu pentru a da consistență unui text narativ. În orice caz, cronicarii timpului le-au considerat suficient de importante pentru a le insera în istoriile lor. Paul Diaconul, de exemplu⁶, invocă o străveche „poveste amuzantă” (*ridicula fabula*)⁷ menită să explice numele longobarzilor numiți până atunci *winili*⁸. Amuzantă sau nu, inserarea anecdotei a avut probabil o miză mult mai mare. Fixarea în scris, în limba latină, a unei tradiții orale germanice⁹ salva de la uitare o poveste care s-ar fi putut estompa odată cu trecerea anilor. Prin

⁶ Huguette Taviani-Carozzi, *Mythe et Histoire dans les Chroniques d'Italie du Sud (IXe-XIIe siècles)*, în *The Medieval Chronicle. Proceedings of the 2nd International Conference on the Medieval Chronicle Driebergen/Utrecht 16-21 July 1999*, ed. Erik Kooper, Amsterdam-New York, Rodopi, 2002, p. 239.

⁷ Pentru explicarea acestei formule v. Huguette Taviani-Carozzi, *Mythe et Histoire*, p. 241.

⁸ *Pauli Historia Langobardorum*, ed. L. Bethmann et G. Waitz, în *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI-IX*, Hannoverae, 1878, p. 52; Paulus Diaconus, *Istoria longobarzilor*, ediție bilingvă, ed. Emanuel Grosu, Polirom, Iași, 2011, pp. 24-26. Povestea este inclusă încă din sec. VII în *Origo gentis Langobardorum*. Salvatore Liccardo, *Old Names, New Peoples: Listing Ethnonyms in Late Antiquity*, Brill, Leiden-Boston, 2024, p. 11 observă că „In this origin story, the ethnonym marks an epochal change: it signified the favor of the gods and initiated the military success of the group”. Pentru lucrarea amintită a lui Paul Diaconul v. Walter Goffart, *The Narrators of Barbarian History (A. D. 550-800). Jordanes, Gregory of Tours, Bede and Paul the Deacon*, Princeton University Press, Princeton, 1988, pp. 329-431 și, în special, 428-429 (pentru Paul Diaconul) și Christopher Heath, *The Narrative Worlds of Paul the Deacon. Between Empires and Identities in Lombard Italy*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2017. Pentru istorioara „amuzantă” și rostul inserării sale în *Istoria longobarzilor* v. Huguette Taviani-Carozzi, *Mythe et Histoire*, pp. 240-241. Pentru particularitățile operei lui Paul Diaconu v. David Bullough, *Ethnic History and the Carolingians: an Alternative Reading of Paul the Deacon's Historia Langobardorum*, în *The Inheritance of Historiography 350-900*, ed. by Christopher Holdsworth and T. P. Wiseman, University of Exeter, 1986, pp. 85-105 (89-90). De asemenea, pentru strategiile narative folosite de Paul Diaconul v. Florin Curta, *Slavs in Fredegar and Paul the Deacon: Medieval gens or 'Scourge of God'?*, „Early Medieval Europe”, 6, 1997, 2, pp. 141-167. De asemenea pentru cariera și opera lui Paul Diaconul v. Ecaterina Lung, *Istoricii și politica la începuturile Europei medievale*, București, Ed. Universității, 2001, în special pp. 254-255 pentru analiza legendei originii numelui etnic. O perspectivă destul de diferită asupra vieții și operei lui Paul Diaconul la Rosamond McKitterick, *History and Memory in the Carolingian World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, pp. 60-83. În sfârșit, pentru o apreciere de ansamblu asupra scrierii istoriei în Italia longobardă până la Paul Diaconul v. Walter Pohl, *Historical Writing in the Lombard Kingdom: From Secundus to Paul the Deacon*, în *Historiography and Identity II. Post-Roman Multiplicity and New Political Identities*, ed. by Gerda Heydemann and Helmut Reimitz, Turnhout, Brepols, 2020, pp. 319-349.

⁹ Asupra acestei chestiuni, Ecaterina Lung, *Istoricii și politica*, p. 46, se întreabă pe drept cuvânt dacă Paul Diaconul mai era în măsură să vorbească limba strămoșilor săi vezi și n. 131, p. 65. Pentru rezerve în privința conceptului de „tradiție orală” considerat „a loosely, even recklessly, used one”, v. David Bullough, *Ethnic History and the Carolingians*, p. 91.

recursul la tradiție și prin inserarea ei într-o istorie a longobarzilor, Paul Diaconul a putut lega prezentul poporului său de un trecut legendar și prestigios. Același autor a avut o viziune personală și asupra sfârșitului longobarzilor. Dacă majoritatea narațiunilor din epocă au legat acest moment de campania militară a lui Carol cel Mare din 774 și de depunerea regelui longobard Desiderius, pentru Paul regatul poporului său a luat sfârșit odată cu domnia lui Liutprand în 744. Anii care au urmat nu au fost pentru el altceva decât împlinirea unei profeții formulate de un pustnic. Întrebat în 663 de împăratul Constans al II-lea dacă neamul longobarzilor poate fi înfrânt, eremitul răspunsese negativ. Longobarzii beneficiau de protecția Sf. Ioan Botezătorul, iar biserica cu hramul acestui sfânt ctitorită la Monza, de regina Theodolinda, a consfințit această relație specială. Însă, adăuga prorocirea, în momentul în care lăcașul de cult amintit ar fi fost lăsat pradă indiferenței, poporul longobard avea să își găsească sfârșitul¹⁰. Profeția, preluată din *Liber pontificalis*¹¹ și inserată de Paul Diaconul în istoria sa, corespunde unui tip de discurs larg răspândit în lumea medievală, atât în spațiul occidental cât și în *Commonwealthul* bizantin: un monarh în căutarea unei soluții apelează la un om sfânt pentru a fi îndrumat sau pentru a primi un sfat. Ca și în cazul altor prorociri cea inserată de Paul Diaconul în textul său sugerează că abandonarea protecției divine are întotdeauna consecințe nefaste. Nicio putere exterioară nu ar fi fost în măsură să îi înfrângă pe longobarzi dacă aceștia nu și-ar fi atras asupra lor pedeapsa divină.

Povestirile moralizatoare ale lui Paul Diaconul nu reprezintă o excepție¹². Huguette Taviani-Carozzi constata că majoritatea cronicarilor din perioada timpurie a Evului Mediu nu au avut nicio ezitare în a invoca zei și eroi păgâni drept strămoși iluștri ai popoarelor și suveranilor pentru care au scris și că această perioadă păgână este bine integrată prezentului creștin în care autorii și-au redactat opera¹³. Fapt interesant, Paul Diaconul apare drept erou al textului narativ asupra căruia se vor opri rândurile de față – *Chronicon Salernitanum* – în care istoricul, din devotament față de stăpânul său,

---

¹⁰ *Pauli Historia Langobardorum*, cap. VI, pp. 146-147; pentru comentariul fragmentului v. David Bullough, *Ethnic History and the Carolingians*, p. 94 și, mai recent Walter Pohl, *Gens ipsa peribit. Kingdom and identity after the end of Lombard rule in 774: ipotesi su una transizione. Atti del Seminario di Poggibonsi, 16-18 febbraio 2006*, ed. Stefano Gasparri, Turnhout, Brepols, 2008, pp. 67-78 (70 și n. 10).

¹¹ V. David Bullough, *Ethnic History*, p. 94.

¹² *Chronicon Salernitanum. A Critical Edition with Studies on Literary and Historical Sources and on Language*, ed. Ulla Westerbergh, Stockholm-Lund, 1956, cap. 9, pp. 11-12.

¹³ Huguette Taviani-Carozzi, *Mythe et Histoire*, pp. 238-239.

depusul rege longobard Desiderius, s-a implicat în câteva comploturi eșuate împotriva regelui franc. Prins de fiecare dată, cărturarul longobard ar fi fost în pericol să își piardă mâinile, apoi ochii, dar Carol cel Mare a preferat, în cele din urmă, să îl exileze pe o insulă de unde avea să scape¹⁴. Povestirea este de regăsit și în *Chronicon Vulturnense* scrisă de un călugăr pe nume Ioan în jurul anului 1120 și pare să fie, mai degrabă, o legendă inspirată, poate, de faptul că Paul a trebuit să se prezinte la curtea lui Carol pentru a cere iertarea fratelui său care se revoltase împotriva regelui.

În sfârșit, pentru a nu lungi inutil această pledoarie introductivă, o povestire a aceluiași Paul Diaconul despre salvarea bunicului său, Lopichis, de către un misterios lup și o bătrână femeie slavă a fost analizată de Florin Curta care a arătat că istorioara în cauză și capitolul în care a fost inclusă „contains in nuce the key for interpreting Paul's attitude towards Slavs”.¹⁵

*

De la „poveștile” lui Paul Diaconul rânduile de mai jos se vor concentra pe un alt text narativ, cel al *Cronicii Salernitane/Cronicii Anonimului din Salerno (Chronicon Salernitanum)*¹⁶ elaborată către sfârșitul secolului al X-lea (cca. 974), adică la o bună bucată de timp după sfârșitul Regatului longobard în anul 774¹⁷. Alegerea nu este întâmplătoare întrucât autorul *Istoriei longobarzilor* a jucat o influență considerabilă asupra tuturor textelor narative din Italia sec. IX-XI¹⁸, inclusiv asupra textului în discuție. Cronica

¹⁴ *Chronicon Salernitanum. A Critical Edition with Studies on Literary and Historical Sources and on Language*, ed. Ulla Westerbergh, Stockholm-Lund, 1956, p. 12. Paul a fost înfățișat monarhului după a treia tentativă eșuată. Întrebat de ce s-a implicat în complot, Paul a replicat că a fost și va rămâne credincios regelui Desiderius.

¹⁵ Florin Curta, *Slavs in Fredegar and Paul the Deacon*, p. 157.

¹⁶ Așa cum sublinia Nicola Cilento, *La Cronaca dell' Anonimo Salernitano (a proposito della ed. Westerbergh del Chronicon Salernitanum)* în „Archivio Storico per le Province Napoletane”, 38, 1958, pp. 325-330 (325) numele cronicii a fost arbitrar stabilit de primul editor, G. H. Pertz, iar textul nu pare să aibă un interes special pentru principatul longobard de Salerno. Cilento considera că ar fi mai corect să numim sursa *Cronica Anonimului din Salerno*.

¹⁷ Stefano Gasparri, *The fall of the Lombard kingdom: facts, memory and propaganda*, în vol. 774: *ipotesi su una transizione. Atti del Seminario di Poggibonsi, 16-18 febbraio 2006*, ed. Stefano Gasparri, Brepols, Turnhout, 2008, pp. 41-65 subliniază o situație paradoxală. Sursele contemporane căderii Regatului longobard sunt fie papale, fie france, ceea ce ne lipsește de perspectiva celor învinși. *Chronicon Salernitanum* nu poate compensa această lipsă întrucât este vorba de o re-elaborare cu o miză în epoca în care a fost scrisă.

¹⁸ Pentru influența asupra cronicii de secol IX a lui Erchempert v. Christopher Heath, *Third/Ninth-Century Violence: "Saracens" and Sawdān in Erchempert's Historia* în „Al-Masaq: Journal of the Medieval Mediterranean”, 27, 2015, 1, pp. 24-40 (29-30).

s-a păstrat într-un singur manuscris miscelaneu, scris în jurul anului 1300 – Vat. Lat. 5001¹⁹ – alături de alte 11 texte între care o istorie a longobarzilor (*Ystoriola Longobardorum Beneventum degentium*) elaborată în secolul al IX-lea de Erchempert²⁰, un călugăr de la mănăstirea Monte Cassino, o versiune a cronicii lui Paul Diaconul cunoscută sub numele *Continuatio Casinensis*, o listă a regilor longobarzi și a ducilor de Benevento și o cronică de sec. XIII a papilor și împăraților romano-germani.

Titlul sub care este cunoscut izvorul nu apare în original și este întrucâtva înșelător pentru că textul se dorește a fi o istorie a tuturor longobarzilor din sudul Italiei de la domnia celui dintâi principe, Arichis al II-lea, proclamat după cucerirea francă a regatului, până în anii 973-974²¹. Subiectul ales și buna cunoaștere a realităților sudului Italiei au condus spre ipoteza identificării autorului cu abatele Radoald de la mănăstirea cu hramurile Fecioarei Maria și Sf. Benedict din Benevent, însă acest punct de vedere nu a fost unanim îmbrățișat²².

Tonul *Cronicii din Salerno* pare să corespundă cu cel al unui alt cronicar al longobarzilor, Erchempert, dar și cu o continuare a *Istoriei longobarzilor* a lui Paul Diaconul, așa numita *Continuatio Casinensis*²³. Perspectiva longobardă asupra cuceririi france, sensibil posterioară evenimentelor, oferă

---

¹⁹ Manuscris consultabil în variantă electronică pe site-ul https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.5001 (ultima accesare la 16.04. 2024). *Chronicon Salernitanum* se regăsește la filele 3r-105v, 138r-139r și 147v. O descriere a conținutului codexului împreună cu momentul copierii și sursa folosită la Walter Pohl, *Werkstätte der Erinnerung. Montecassino und die Gestaltung der langobardischen Vergangenheit*, Oldenbourg Verlag, Wien-München, 2001, pp. 15-16; cf. Walter Pohl, *Historiography of Disillusion: Erchempert and the History of Ninth-Century Southern Italy* în *Historiography and Identity III Carolingian Approaches*, eds. Rutger Kramer, Helmut Reimitz and Graeme Ward, Turnhout, Brepols, 2021, p. 327.

²⁰ Lucrarea nu pare să fi fost terminată. Pentru cronică și maniera în care se raportează la istoria longobarzilor v. Luigi Andrea Bertò, *Erchempert, a reluctant fustigator of his people: History and Ethnic Pride in Southern Italy at the end of Ninth century*, „Mediterranean Studies”, 20, 2012, 2, pp. 146-175; Walter Pohl, *Historiography of Disillusion*, pp. 319-354.

²¹ Walter Pohl, *Werkstätte der Erinnerung*, p. 57; cf. Jakub Kujawiński, *Le immagini dell'altro nella cronachistica del mezzogiorno longobardo*, „Rivista Storica Italiana”, 118, 2006, pp. 767-815 (793).

²² Pentru identificarea propusă v. Huguette Taviani-Carozzi, *La Principauté lombarde de Salerne (IXe-XIe siècle): pouvoir et société en Italie lombarde méridionale*, I, Rome, Ecole Française de Rome, 1991, p. 85-91. Împotriva acestei paternități Stefano Palmieri, *L'identità del cronista salernitano*, „Rassegna Storica Salernitana”, s. n. 11, 1994, 1, pp. 225-232. Ce pare probabil este că autorul provenea dintr-o familie longobardă din sudul Italiei v. Jakub Kujawiński, *Le immagini*, p. 794.

²³ Stefano Gasparri, *The fall of the Lombard kingdom*, pp. 62-64.

– asemenea surselor carolingiene sau papale – „a deforming mirror of political balances and realities of the period”²⁴, ceea ce le face cu atât mai interesante.

Povestind războiul purtat de Carol cel Mare împotriva longobarzilor²⁵, autorul anonim al *Cronicii din Salerno* amintește că, după capturarea regelui longobard Desiderius de către franci, Carol a fost recunoscut drept suveran al întregii Italii. Excepție ar fi făcut ginerele lui Desiderius, ducele de Benevento, Arichis al II-lea, care a asumat titlul de principe și s-ar fi încoronat de unul singur²⁶. Gestul longobardului ar fi provocat mânia regelui franc care ar fi exclamat „nu vreau să mai trăiesc dacă nu voi înfige în pieptul lui Arichis sceptra pe care îl țin în mână”²⁷.

Povestea este de negăsit în alte izvoare și este de presupus că autorul, fie un anonim, fie – dacă acceptăm identificarea propusă de Huguette Taviani-Carozzi – abatele Radoald, care a scris la o distanță în timp față de evenimente, s-a folosit de o tradiție orală, sau a împrumutat un episod dintr-un alt izvor narativ pe care l-a adaptat la personajele operei sale. Așa cum s-a remarcat deja, cronicile din perioada longobardă și, apoi, normandă reflectă „l'étroite relation entre mythe et histoire dans le propos du narrateur”,²⁸ iar pe urmele lui Paul Diaconul, autorul *Cronicii din Salerno* îmbină nu o dată ficțiunea cu istoria.

Este, de exemplu, cazul episodului unei solii france la curtea lui Arichis al II-lea, în care emisarii nu sunt în stare să-l identifice între nobilii longobarzi pe principele de Benevento²⁹. Inabilitatea de a desluși cine este suveranul pare să sugereze imposibilitatea solilor de a-și duce la bun sfârșit

²⁴ *Ibidem*, p. 65.

²⁵ Pentru un cadru general al situației politice din Peninsula Italiană v. Paolo Cammarosano, *Nobili e re. L'Italia politica dell'Alto Medioevo*, Roma-Bari, Laterza, 2009, în special cap. V *Carlo Magno, una transizione; de asemenea excelentul studiu al lui Stefano Gasparri, The fall of the Lombard kingdom*, pp. 41-65.

²⁶ Foarte probabil expresia nu trebuie înțeleasă *ad litteram*. Pentru acest episod v. Huguette Taviani-Carozzi, *La Principauté lombarde de Salerne (IXe-XIe siècle): pouvoir et société en Italie lombarde méridionale*, Rome, Ecole Française de Rome, 1991, p. 66.

²⁷ *Chronicon Salernitanum*. p. 11: *Atque ipse Karolus rex totius Italie rex est firmatus; solus dux Arichis Beneventi iussa eius contempnens, pro eo quod capiti suo preciosam deportaret coronam. Ut comperit talia rex Karolus, valde est iratus, atque nimirum iusiurandum asseruit dicens: «Nisi septrum quod manu gesto Arichis percucio pectus, vivere nolo».* (textul cronicii poate fi consultat și on-line pe site-ul <https://web.archive.org/web/20070422122723/http://www.oeaw.ac.at/gema/salerni.htm>)

²⁸ Huguette Taviani-Carozzi, *Mythe et Histoire dans les Chroniques d'Italie du Sud (IXe - XIIe siècles)*, p. 238.

²⁹ *Chronicon Salernitanum*, cap. 12, p. 18.

misiunea. Anecdota prezintă însă asemănări izbitoare cu un fragment din *Gesta Karoli Magni* scrisă de Notker cu precizarea că, în cazul călugărului de la Sankt Gallen, emisarii bizantini sunt cei care nu reușesc să îl recunoască la curtea de la Aachen pe Carol cel Mare³⁰. *Cronica din Salerno* nu pare însă să se fi inspirat direct din lucrarea lui Notker sau, cel puțin, lasă impresia că a remodelat povestea dându-i un alt sens.

De altfel, autorul cronicii putea avea ca modele ale unor întâlniri în care una dintre părți își ascunde identitatea anecdote din chiar lucrarea lui Paul Diaconul. Acesta povestește cum regele Authari a mers incognito ca membru al soliei care urma să o pețescă drept viitoare soție a sa pe Teodolinda, fiica regelui Bavariei³¹. Desigur, acest fragment românează povestea unei alianțe realizată din motive politice, dar îi putea oferi autorului cronicii modelul toposului personajului care își ascunde identitatea.

Un moment cheie al fragmentului este cel în care principele Arichis, odată identificat, lasă să-i scape sceptrul, iar emisarul franc îl ridică cu cuvintele: „Nu numai că am văzut ceea ce am auzit vorbindu-se, ci multe alte lucruri pe lângă cele ce ne-au fost spuse” (*Non sicut audivimus vidimus, sed plus plane vidimus quam nuper audivimus*)³². Scăparea din mână a sceptrului nu poate avea, în context, o conotație negativă cât timp a fost una intenționată, o tentativă de a pune la încercare reacția solului. În plus, cronicarul are grijă să sublinieze că francul a ridicat sceptrul aducând, apoi, un elogiu la adresa principelui longobard a cărui măreție depășea cu mult cele ce se spuneau pe seama lui. În sfârșit, punctul culminant îl reprezintă finalul fragmentului în care cronicarul sugerează că solul franc ar fi fost nimeni altul decât însuși Carol cel Mare, care a dorit să vadă cu proprii săi ochi curtea rivalului său longobard³³. Sugestia deschide noi posibilități de interpretare. Carol, fie și *incognito*, este cel care îi înmânează sceptrul căzut lui Arichis al II-lea, gest care are asemănări cu unul povestit de cronica lui Ernoul și Bernard le Trésorier; potrivit acestui text narativ, Roger al II-lea al

---

³⁰ Notkeri Balbuli, *Gesta Karoli Magni Imperatoris*, ed. Hans Haefele în *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Germanicarum*, nova series, tom XII, Berlin, 1969, p. 55-57. Asupra asemănării au atras atenția Nicola Cilento, *La Cronaca dell' Anonimo Salernitano*, p. 329 și Walter Pohl, *Werkstätte der Erinnerung. Montecassino und die Gestaltung der langobardischen Vergangenheit*, Wien-München, Oldenbourg Verlag, 2001, p. 62.

³¹ Paulus Diaconus, III, 30, pp. 144-145.

³² *Chronicon Salernitanum*, cap. 12, p. 19.

³³ *Chronicon Salernitanum*, cap. 13, pp. 19-20: *Ferunt plane nonnulli, quod ipsum sepe dictum Karolum in legati formam se transformasset, ut audita Arichis magnitudo cernere potuisset, et ipsum legatum quem supra diximus Karolus fuisset.*